

FLERE BØRN PÅ SYRE NU!

Det kanoniske potentiale i 70'er-avantgardens børnebogsexil

LARS BUKDAHL

Jeg har længe mumlet om fænomenet i avisen og andre steder, men lad mig her og nu én gang for alle og med al ønskelig tydelighed fastslå det faktum, at ikke bare 70'ER-AVANTGARDEN vildt meget findes, i helt overvældende grad findes tillige 70'ER-AVANTGARDENS BØRNEBOGSEXIL. Lad mig endvidere vove den påstand, at 70'ER-AVANTGARDENS BØRNEBOGSEXIL er den vigtigste og i hvert fald lykkeligste begivenhed i dansk børnelitteratur i epoken mellem Halfdan Rasmussens børnerim og Bjarne Reuters Bertram-bøger (at flere af eksileringerne først (for alvor) fandt sted et godt

stykke oppe i firserne, er så en anden sag, se nedenfor).

Hvad er 70'ER-AVANTGARDEN? En broget flok digtere debuterende fra slutningen af 60'erne og et lille stykke op i 70'erne, yngre end eller forskudt fra '65-generationen, konkretisterne og systemdigterne (Johs. L. Madsen, der er med for en kort bemærkning nedenfor, nåede lige at være regelret konkretist, før han droppede totalt ud (og turnede helt in)). Stjernerne var og er navne som Henrik Bjelke, Rolf Gjedsted, Vibeke Grønfeldt, Marianne Larsen, Peter Laugesen, Henning Mortensen, Henrik Nordbrandt,

Kirsten Thorup og Dan Turèll, som alle strålede mere eller mindre klart gennem kummerligheden i selve 70'erne, og som guderne skal vide, at jeg elsker højt alle som en (både Gjedsted, Larsen, Mortensen og Nordbrandt har skrevet glimrende børnebøger, og tænk hvis nogen turde læse Dan Turèlls crazy og viise rim & remser som børnelitteratur, tænk hvis Laugesen gad skrive en børnebog). Her skal imidlertid ses nærmere på den ikke lille knaldtalentfulde flok, der grundet de (litteratur)politiske konjunkturer havde urimeligt svært ved at gøre sig synlige i selve 70'erne, flere udkom kun med hæfter på f.eks. Jorinde & Joringel og publicerede kun i undergrundstidsskrifter med Poul Borums *Hvedekorn* som den store Noas Ark af en undtagelse (for ikke at forvirre billedet, nævner jeg ikke navne på usynlige ikke-børnebogsexilerede 70'er-avantgardister, men de ved, at jeg ved, hvem de er, og at retfærdigheden (derfor) nok skal tilsmile dem!).

Selvom det i sagens natur er svært at bevise, er der for mig at se ingen tvivl om, at den voksenlitterære usynlighed udgjorde en af de væsentligste bevæggrunde til, at så opsigtsvækkende mange vægtige forfattere i 70'ER-AVANTGARDEN gik i BØRNEBOGSEXIL. En mindst lige så væsentlig årsag er naturligvis, at det voksenlitterære projekt med dets syrede snurrighed og finurlige fabuleringen helt naturligt (og kunstfærdigt) rimede på et børnelitterært projekt. Men jo et andet børnelitterært projekt end den store kulturradikale generations jazzy opbyggelige, de nærmeste valgslægtskaber er i stedet de engelske nonsensdigtere, Lewis Carroll og Edward Lear, og så lige akkurat den nonsensiske, anarkistisk sproglegende halvdel af Halfdan Rasmussen (forleden faldt jeg på Københavns Hovedbibliotek over billedbogen *Klatteradat*, 1978, hvor Halfdan rimer rimelig flippet til blækklattegninger af Kaj Mathiessen, hold kæft, hvor er den god, tjek den ud!), se i øvrigt Peter Mouritzens lille artikeludvalg *Til te hos hattemageren*, 1985, det tætteste vi kommer på en poetik for 70'ER-AVANTGARDENS BØRNEBOGSEXIL.

Dette kan og skal (desværre) ikke være den store afhandling eller bare artikel om 70'ER-AVANTGARDENS BØRNEBOGSEXIL. Det er bare et

allerede temmelig langt enquete-svar. Jeg har derfor valgt at være effektiv og for hver af mine syv nominerede BØRNEBOGSEXILEREDE 70'ER-AVANTGARDISTER opremse fakta om forfatter-skabet og kort karakterisere og citere fra seneste børnebog. Grunden til, at jeg ikke laver en nagelfast kanonliste er dels, at flere af forfatterskaberne og værkerne simpelthen først skal opdages og bruges, dvs. læses grundigt lystigt af både børn og voksne, før man kan udtale sig nærmere, og dels lidt mere pinligt, at der er ret meget, jeg selv endnu ikke har læst, især er jeg svag på Peter Mouritzen og Claus Senderovitz, men jeg skal nok komme efter det, skal jeg. På Torben Weinreichs lister over (til folkeskolen) anbefalet "børne- og ungdomslitteratur 1960-1990" og "børnelitteratur 1960-1990" i pamfletten *Kanon. Litteratur i folkeskolen*, 2004, medtages kun den senest debuterede (men klart mest succesfulde) BØRNEBOGSEXILEREDE 70'ER-AVANTGARDIST Louis Jensens børnebogsdebut *Krystalmanden*. Det er naturligvis muligt at argumentere for, at ikke-avantgardisten Flemming Quist-Møllers (sandt nok uddødelige) billedbog *Cykelmyggen Egon*, medtaget på Weinreichs liste, er et exil-urværk (om jeg så må sige!) uden for nummer. Min egen liste starter pga. det velsigende alfabet med pioneren Knud Holten.

BØRNEBOGSEXILEREDE 70'ER-AVANTGARDIST NR. 1: KNUD HOLTEN, f. 1945, voksenbogsdebut med romanen *Den ualmindelige kat*, 1966, børnebogsdebut med syre-fortællingen *Kaspers rejse til de Mærkelige Væseners Land*, 1969, vekslede i 70'erne ligeligt mellem voksen- og børnebøger (især udflippede fortællinger), har fra og med firserne fortrinsvis skrevet børnebøger (serien *Alex på eventyr*), seneste børnebog: *Alex på eventyr bind 6, Flamme-Øglens Tåre*, 1999, en løstagtigt fabulerende, hyper-precis skrevet monster-skrøne, der myldrer med mærkelige væsener, f.eks. Hypdangbok'en (som deler navn med et skuespil af Jess Ørnsbo!):

Alex Morgenstjerne havde stået ansigt til ansigt med en del uhyrlige skabninger i sit liv - men aldrig havde han set noget på én gang så modbydeligt, grotesk og skrækindjagende som det væsen, der nu kom brasende ned gennem trækronerne og

landede få meter fra ham.

Det var over to meter højt og havde bulnende, farveløse menneskeøjne i et kolossalt, fladtrykt hoved, placeret direkte på kroppen – der både lignede og stank som en kødklump i stærk forrådnelse. Idet monstrummet satte sine tre billeagtige ben i græsset svirpede det lynsnart et par gennemsigtige vinger sammen, som var de rullegardiner, og lod med en metallisk hvinen nogle sorte dækvinger glide om sig som et panser. Tre ligblege fangearme, tæt besat med sugekopper, fimrede på hver side af munden, som ikke så ud af andet end et slimdryppende hul – men da væsenet i næste nu spærrede den vidt op, vældede en lang, svullen tunge fra svælget, hvor nogle skinnende, savtaktede tænder roterede i rasende fart som en djævelsk affaldskværn.

(Om Holtens børnebøger jf. i øvrigt min artikel “At styre en lyre på syre. Dansk syredigtning 1969-75”, *Passage* 46, 2003)

BØRNEBOGSEXILEREDE 70'ER-AVANTGARDIST NR. 2: LOUIS JENSEN, f. 1943, voksenbogsdebut med digthæftet *Bremser i bund*, 1973, børnebogsdebut med den allegoriske børneroman *Krystalmanden*, 1986, skrev udelukkende voksenbøger/hæfter i 70'erne, har fra og med midtfirserne fortrinsvis skrevet børnebøger (af alle slags, romaner og billedbøger og læse let, fremhæves skal de brandoriginale firkanttekster i bindene med 100 historier), seneste børnebog: H.C. Andersen-monografien *Tinhjerte og ællingefjer*, 2004, hvor Jensen spejler sin egen vilde renfærdighed i Andersens og med sprød pædagogik fortæller om liv & frem for alt værk, f.eks. sådan her:

Min far er gået hen til reolen. Han leder. Han hører ikke, hvad jeg tænker.

“At skrive betød alt for ham. Hør, hvad han skrev i dagbogen: Drømt at jeg skrev og Bogstaverne stak Ild i Papiret.”

“Drømte han det?” spørger jeg.

“Ja, der var virkelig noget på spil. Bogstaverne satte ild til papiret. Ligesom der gik ild i tinsoldaten og danserinden af papir. De blev jo forvandlet af ilden. Du husker tinhjertet? På samme måde bliver vi forvandlet, når vi læser H.C. Andersen. Ilden står op fra papiret og ind i vores hjerter.”

H.C. Andersen er en BØRNEBOGSEXILERET 1830'ER-AVANTGARDIST!

BØRNEBOGSEXILEREDE 70'ER-AVANTGARDIST NR. 3: JOHANNES L. MADSEN, 1942-2000, voksenbogsdebut med *a b se digte*, 1965, børnebogsdebut med billedbogen *Godmorgen Jord – din gamle forvandlingskugle*, 1969 (opsamlet med illustrationer i *JLM Johannes L. Madsen Samlede*, 2003) anden og sidste børnebog: *Læs igen bog*, 1983 (opsamlet uden illustrationer i *JLM Johannes L. Madsen Samlede*, 2003), en samling mere eller mindre maskinelt udsyrende julelege (de fleste skrevet i begyndelsen af 70'erne), f.eks. “Lad os prøve at gøre noget tosset”:

lad os folde en fodboldbane sammen
og bruge den som lommeørklæde

lad os bombardere en hel by
med blommer

lad os drikke Atlanterhavet
og spytte fiskene ud i et vandglas

lad os sætte os på 76 stole
på en gang

lad os plukke hyldebær
af en høne

lad os pakke hele jordkloden ind
i sølvpapir

lad os prøve at give alle mennesker
en banan i øjet

BØRNEBOGSEXILEREDE 70'ER-AVANTGARDIST NR. 4: VIGGO MADSEN, f. 1943, voksenbogsdebut med romanen *En brandmand på to hjul*, 1966, børnebogsdebut med serie-starten *Detektivklubben på sporet*, vekslede i 70'erne ligeligt mellem voksen- og børnebøger (serien *Detektivklubben*), har fra og med firserne fortrinsvis skrevet voksenbøger, seneste børnebog: *Boffels Hotel*, 1998, en billedbog uden billeder, der oplister en perlerække påhitsomt udtænkte brande:

© RASMUS JUUL OG PETER MOURITZEN *Hr. Pippeli-Poul* 2004, APOSTROF

I en fuglerede under taget
 bor et par tyvagtige skader,
 som har snuppet den amerikanske gæsts
 guld-lighter.
 Når de hakker løs på den med deres næb
 springer flammen frem og antænder reden.
 Boffel maser sig op af den lange stige
 med en branddasker i hånden.

BØRNEBOGSEXILEREDE 70'ER-AVANTGARDIST NR. 5: ESKE K. MATHIESEN, f. 1944, voksenbogsdebut med digtsamlingen *Fra spætternes have*, 1976, børnebogsdebut med den picareske børneroman *Henrich Hundekoks bedrifter*, skrev i 70'erne og 80'erne fortrinsvis voksenbøger, har fra og med 90'erne vekslet ligeligt mellem voksen- og børnebøger (særligt billedbøger, men også et par børnedigtsamlinger (opsamles i *ESKE Eske K. Mathiesen Forsamlet poesi*, 2005)) seneste børnebog: billedbogen *Den punkterede nisse*, illustreret af Ursula Seeberg, 2004, et lystigt karnevalistisk stykke kunst-folkloristik, her et uddrag:

En aften, netop da solen lå som en stor bold på den sorte hede, kom manden hjem fra Viborg. Ravnene var hoppet ham i møde. Den ville vist fortælle ham noget. Og så fik han øje på en nisse, der sad på stengærden og vippede med træskoene på tåspidserne. Manden nikkede:

“Værsgo! Kom med indenfor. Jeg er sulten og skal have noget at spise. Du kan spise med.”

“Tak,” svarede nissen, hoppede ned fra gærden og gik med ind.

De fik både spegesild, pølse, brød og øl. Nissen kunne lide maden og spiste godt.

Konen og de tre katte skulede efter ham, mere og mere ondt, jo flere bidder han stoppede i munden. De var bange for, at der skulle gå noget fra dem. Til sidst kunne nissen ikke mere:

“Tak for mad”, sagde han, bøvsede, så det rallede, og klappede sig på maven, så det klaskede: “Jeg tror jeg bliver her.”

BØRNEBOGSEXILEREDE 70'ER-AVANTGARDIST NR. 6: PETER MOURITZEN, f. 1946, voksenbogsdebut med digthæftet *Den fortryllede rose*, 1969,

debut med børneromanen *Det er jo løgn, Leif*, 1981 skrev i 70'erne udelukkende voksenbøger, har fra og med 80'erne fortrinsvis skrevet børnebøger (og såvel børneromaner og -noveller (gerne af gotisk/fantastisk art) som billedbøger (de senere år meget gerne pjanket rim & remsende), seneste børnebog: billedbogen *Hr. Pippeli-Poul*, illustreret af Rasmus Juul (den stærke, unge illustratorgeneration har samarbejdet optimalt med de BØRNEBOGSEXILEREDE 70'ER-AVANTGARDISTER), en fritløbende og overgivet rim & remse-fabel, her et uddrag:

Hr. Pippeli-Poul vipped' grenen væk
 og maved' sig længere frem.
 Det han så, fik hans blod til at fryse til is
 og ham selv til at ønske sig hjem.

Han befandt sig midt i en skyttegravskrig
 i et slag mellem hunde og katte.
 De skød med kanoner, med kødben og fisk,
 og råbte som var de besatte:

“Er du hund?” råbte hundene, fra deres hul.
 Og fra kattene lød: “Er du kat?”
 Hr. Pippeli-Poul lå på maven og skreg:
 “Skyd ikke! Jeg jagter en skat!”

BØRNEBOGSEXILEREDE 70'ER-AVANTGARDIST NR. 7: CLAUD SENDEROVITZ, f. 1947, voksenbogsdebut med tekstsamlingen *Gå i dybden, spring ned i kviksandet*, 1969, børnebogsdebut med den fantastiske fortælling *To opdagelsesrejsende*, 1981, skrev i 70'erne udelukkende voksenbøger, har fra og med 80'erne fortrinsvis skrevet børnebøger (særligt billedbøger), seneste børnebog: børneromanen *Den helt rigtige far*, illustreret af Lisbet Stevens, en munter forvriddning (med gyser-indslag) af gammel social-realistisk travet (mor og datter leder efter en far), her et uddrag:

Da de havde tømt kopperne, sagde kongen noget mere. Josefine havde gættet, hvad han sagde, inden giftemesteren oversatte det. Kongen syntes, de var sjove, søde og smukke – og han sagde ja til at mor skulle være hans næste kone.

Det var sikkert meningen, at man så skulle sige tak. Men

Josefine prøvede en sidste ting. Hun rakte tunge ad kongen. Det gjorde ham tilsyneladende i vældig godt humør.

Mens giftmesteren førte dem ud af tronsalen, roste han Josefine. "Hos os er det en stor høflighed at række tunge! Hvor vidste du dog det fra?"

Læs løs og læs tæt og læs højt, kanonen er fuld af krudt og syre!

(Og så kom jeg på falderebet i tanke om endnu et exil-pioner- og ur-værk, *Vi bor i Danmark. Nye digte og sange for børn*, 1969, redigeret af ingen ringere end Poul Borum, Per Aage Brandt og Hans-Jørgen Nielsen og indeholdende hele to tekster af Peter Laugesen, den ene, "Jeg hedder Peter", slutter sådan her, lige ud af landevejen for en gangs skyld, thi også det er et trip:

Sommetider kommer der
en mand med en hestevogn og siger DAW. Vi bor på
en bakke og vi er
sommetider bange for at hesten skal få vognen op i røven når
han kører
ned ad bakken. Vi ved godt der er SOLIDE TRÆSTÆNGER
på, som er spændt
fast til hestens flanker, men alligevel ku det godt være de smel-
tede
i solen eller sådan noget. Vi bor firs meter over havets over-
flade
og er ikke så langt fra solen som dem der ikke bor så højt
oppe så der
blir enormt varmt når solen skinner om sommeren.
Her er ugler
og mus
og ræve
og fasaner
og en masse fugle)